

Χαρτογραφώντας την τουρκική στρατιωτική παρουσία στο εγγύς εξωτερικό και πέραν Αυτού

Δρ. Παύλος Ι. Κοκτσίδης

Κείμενο Ανάλυσης

Σεπτέμβριος
Αρ.19

Ελληνική Μετάφραση

**Η μετάφραση από το αρχικό αγγλικό κείμενο έγινε από την ομάδα του Ινστιτούτου*

Copyright © 2024 | All Rights Reserved

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Διεύθυνση: Ανδρέα Ζάκου, Γρ.301, 2404 Έγκωμη, Λευκωσία, Κύπρος.

Τηλέφωνο: +357 22 664470 ■ Email: info@ispd.org.cy ■ www.ispd.org.cy

Το Ινστιτούτο προάγει τον ελεύθερο και ανοιχτό δημόσιο διάλογο που εδράζεται στον ορθολογισμό και στην επιστημονική τεκμηρίωση. Οι απόψεις που εκφράζονται σε δημοσιεύσεις του Ινστιτούτου εκφράζουν αποκλειστικά τον/την συγγραφέα ή τους συγγραφείς και δεν αντανακλούν απαραίτητα τις απόψεις του Ινστιτούτου.

Δρ. Παύλος Ι. Κοκτσίδης

Ανώτερος Ερευνητικός Εταίρος

Περί του συγγραφέα

Δρ. Παύλος Ι. Κοκτσίδης- είναι Αναπληρωτής Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων και Σπουδών Ασφάλειας στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων στο Αμερικάνικο Κολλέγιο Θεσσαλονίκης. Είναι απόφοιτος του Τμήματος Πολιτικής και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Lancaster (BAhons) με μεταπτυχιακό (MA) στην Συγκριτική Μελέτη και Διαχείριση Εθνοτικών Συγκρούσεων και Διδακτορικό τίτλο στο γνωστικό πεδίο της Ασφάλειας και Επίλυσης Συγκρούσεων στην Νοτιοανατολική Ευρώπη από το Πανεπιστήμιο Queen's του Μπέλφαστ της Βόρειας Ιρλανδίας, με εκπαίδευση στην εφαρμογή μεθόδων πολιτικής έρευνας στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου. Διδάσκει Διεθνείς Σχέσεις, Επίλυση Συγκρούσεων, Διπλωματία και Ασφάλεια. Διετέλεσε κύριος ερευνητής των προγραμμάτων *Rearranging the Puzzle of Security in the Eastern Mediterranean: Mapping Actors and Dynamics from a Low Geopolitical Perspective* [Πανεπιστημίου Κύπρου, 2020-2023] και *EastMed Prospects and Security Challenges* [Erasmus + Regional Partnership 2016-2019]. Διοργανωτής του ετήσιου προγράμματος *Conflict Studies*, σε συνεργασία με το Virginia Tech University των ΗΠΑ [2019-2024]. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στην μελέτη διαχείρισης βίαιων εθνοτικών συγκρούσεων, στην διπλωματία και ανάλυση διαπραγματεύσεων, και στα ευρύτερα ζητήματα ασφαλείας της ΝΑ Ευρώπης και της Ανατολικής Μεσογείου. Έχει συγγράψει και δημοσιεύσει σημαντικό αριθμό επιστημονικών άρθρων σε αναγνωρισμένα διεθνή ακαδημαϊκά περιοδικά (international peer-reviewed journals) όπως το *Journal of Ethnopolitics*, *Eastern European Quarterly*, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, *Dynamics of Asymmetric Conflict*, *Civil Wars*, *Mediterranean Quarterly*, *Peace and Conflict Studies*, *Journal of Ethnic Politics and Minority Issues*), κεφάλαια σε βιβλία διεθνών εκδοτικών οίκων και συμβουλευτικά συγγράμματα πολιτικής (policy-reports). Είναι συγγραφέας των βιβλίων *Ethnofederalism in Cyprus: Territory, Power and Security* (Routledge, 2024), *Strategic Rebellion: Ethnic Conflict in FYR Macedonia and the Balkans* (Peter Lang 2012) και έχει επιμεληθεί το συλλογικό έργο *Societies in Transition: Economic, Political and Security Transformations in Contemporary Europe* (Springer 2015).

Χαρτογραφώντας την τουρκική στρατιωτική παρουσία στο εγγύς εξωτερικό και πέραν αυτού

Η ατζέντα της «Νέας Εξωτερικής Πολιτικής» του κυβερνώντος ΑΚΡ έχει αναμφίβολα αλλάξει τις αντιλήψεις και τη συμπεριφορά της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. [i] Ωστόσο, μπορεί κανείς να διερευνήσει τα κίνητρα που οδηγούν τις επενδύσεις της σύγχρονης Τουρκίας σε υπερπόντιες στρατιωτικές δεσμεύσεις στο εγγύς εξωτερικό και πέραν αυτού, και να αμφισβητήσει την πραγματική ικανότητα της Άγκυρας να εκπληρώσει τις επιδιώξεις της «περιφερειακής ισχύς». Βασικά, η απάντηση βρίσκεται στη ριζική επανασύνδεση του ΑΚΡ για τον διεθνή στρατηγικό ρόλο της Τουρκίας. Πρώτον, η απογοήτευση με τη στρατηγική στενότητα και την ακαμψία των κεμαλικών πολιτικών, οι οποίες, σύμφωνα με τα ακαδημαϊκά στοιχεία του ΑΚΡ, έχουν στερήσει από την Τουρκία τις δυνατότητές της να επεκταθεί και να αναπτυχθεί ώστε να γίνει μια αυτόνομη περιφερειακή δύναμη, έχει οδηγήσει πολλούς να επιχειρηματολογήσουν υπέρ ενός εναλλακτικού παραδείγματος. Δεύτερον, αντλώντας έμπνευση από την οθωμανική σουλτανική-αυτοκρατορική κληρονομιά της Τουρκίας, το δίκτυο του ΑΚΡ επικεντρώθηκε στην καλλιέργεια γόνιμων σχέσεων σε όλες τις περιοχές που κάποτε ήταν μέρη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

“...η διατήρηση ενός προσιτού επιπέδου διπροσωπίας στις εξωτερικές σχέσεις, σημάδι εμπιστοσύνης και αυτονομίας, θα μπορούσε να επιτρέψει στην Τουρκία να συσσωρεύσει κεφάλαιο και κύρος στις παγκόσμιες υποθέσεις.”

Η τουρκική εξωτερική πολιτική έχει συγκεντρώσει μια ποικιλία μέσων για να αξιοποιήσει αυτές τις ιστορικές, πολιτιστικές και θρησκευτικές συνδέσεις που ενισχύουν την επιρροή και τη βαρύτητα της Τουρκίας στις εξωτερικές της σχέσεις, μια μεγάλη στρατηγική που συχνά αναφέρεται ως «νεο-οθωμανισμός», ένας όρος με τον οποίο οι επικριτές θα περιέγραφαν την πολυμήχανη και πονηρή προσπάθεια της Τουρκίας να αποκαταστήσει την οθωμανική της κληρονομιά και να αποκτήσει ηγεμονικό έλεγχο στην ευρύτερη περιοχή που εκτείνεται από τη Βόρεια Αφρική έως τη Βαλκανική Χερσόνησο

και από τη Μεσοποταμία έως τη Λεβαντίνη και τον Κόλπο. Ενδεικτικά, γεωπολιτικές έννοιες, αν και καθαρά τουρκικής απαρχής, όπως το «Mani Vatan» [Γαλάζια Πατρίδα] και ο «Τουρκικός Κόσμος», επιδιώκοντας μια αίσθηση μετα-οθωμανικής ευθύνης απέναντι στους θρησκευτικά συγγενείς πληθυσμούς της Τουρκίας φανερώνουν την πνευματική κληρονομιά στο μετα-αυτοκρατορικό προφίλ της Τουρκίας. Επιπλέον, πιστός στο βασικό του ισλαμιστικό-ηγεμονικό όραμα και επιθυμώντας να παραμείνει στο ΝΑΤΟ, η φιλοδοξία του Προέδρου Ερντογάν είναι να ξεφύγει από ένα σιωπηρά επιβεβλημένο «ταμπού» που παραδοσιακά κρατούσε την Τουρκία δεμένη με τις δυτικές μονολιθικές δεσμεύσεις και αντί να ενθαρρύνει συνεργασίες με κρατικούς και μη φορείς που τυχαίνει να βρίσκονται εκτός του φάσματος των δυτικών συσχετισμών [π.χ. Ιράν, Ρωσία, Χαμάς, κ.λπ.]. Ως εκ τούτου, η διατήρηση ενός προσιτού επιπέδου διπροσωπίας στις εξωτερικές σχέσεις, σημάδι εμπιστοσύνης και αυτονομίας, θα μπορούσε να επιτρέψει στην Τουρκία να συσσωρεύσει πίστωση και κύρος στις παγκόσμιες υποθέσεις.

Παρά τις συχνές αποτυχίες της, η δυναμική έξαρση της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, που αντανακλάται στη διεκδικητική διπλωματική, οικονομική και στρατιωτική συμπεριφορά της Άγκυρας, φαίνεται να έχει αλλάξει ουσιαστικά τις αντιλήψεις σχετικά με τις δυνατότητες της Τουρκίας στις παγκόσμιες υποθέσεις.

“... Με ενεργό προσωπικό περίπου 352.000 στρατιωτών και προϋπολογισμό 15,8 δισεκατομμυρίων δολαρίων, η Τουρκία διατηρεί πάνω από 60.000 στρατιωτικό προσωπικό εκτός της επικράτειάς της, οι περισσότεροι από τους οποίους βρίσκονται παράνομα στην Κύπρο (30.000) υπό τη λεγόμενη Τουρκική Διοίκηση της Ειρηνευτικής Δύναμης

Η στρατιωτική συσσώρευση της Τουρκίας

Ο μεγάλος στρατιωτικός μηχανισμός της Τουρκίας κατέχει βασικό ρόλο στο όραμα της εξωτερικής πολιτικής της χώρας, ενισχύεται από τα πολλαπλασιαστικά οφέλη της αναπτυσσόμενης εθνικής αμυντικής βιομηχανίας της Τουρκίας. Με ενεργό προσωπικό περίπου 352.000 στρατιωτών και

προϋπολογισμό 15,8 δισεκατομμυρίων δολαρίων, η Τουρκία διατηρεί πάνω από 60.000 στρατιωτικό προσωπικό εκτός της επικράτειάς της, οι περισσότεροι από τους οποίους βρίσκονται παράνομα στην Κύπρο (30.000) υπό τη λεγόμενη Τουρκική Διοίκηση της Ειρηνευτικής Δύναμης Κύπρου. [ii] Αναμφισβήτητα, η εθνική αμυντική βιομηχανία της Τουρκίας έχει συμβάλει σημαντικά στην αύξηση της αυτάρκειας και έχει ανοίξει ευκαιρίες για επιχειρήσεις και συνεργασίες. Το πιο σημαντικό, μια προσεκτική εξέταση του πειραματισμού της Τουρκίας με όπλα και προηγμένα σχέδια πλατφόρμας αποκαλύπτει την ισχυρή σύνδεση με τις πολιτικές φιλοδοξίες της Άγκυρας.

“...Παρά τις κυρώσεις των ΗΠΑ και τις επικρίσεις της ΕΕ, οι ΗΠΑ ενέκριναν [στις 20 Ιανουαρίου 2024] μια σημαντική συμφωνία 23 δισεκατομμυρίων δολαρίων που περιλαμβάνει την πώληση 40 νέων μαχητικών αεροσκαφών F-16 και τον εκσυγχρονισμό 79 υφιστάμενων αεροσκαφών στον στόλο της Τουρκίας...”

Εκτός από τις πολυδιαφημισμένες τεχνολογίες drone της Τουρκίας, υπάρχουν μια μυριάδα παράλληλων έργων σχεδιασμού, παραγωγής και προμηθειών που αντιπροσωπεύουν το στρατηγικό τρίπτυχο: «Κινητικότητα, Εμβέλεια, Διείσδυση».

Τέτοια έργα περιλαμβάνουν τη θέση σε λειτουργία του ισπανικού σχεδιασμένου αμφίβιου πλοίου επίθεσης TCG Anadolu [ελαφρύ αεροπλανοφόρο], φρεγάτες και κορβέτες. Την ανάπτυξη εγχώριων συστημάτων διοίκησης και ελέγχου, προσομοιωτών και συστημάτων ηλεκτρονικού πολέμου, την παραγωγή τακτικών βαλλιστικών πυραύλων και πολυάριθμων τύπων τεθωρακισμένων οχημάτων

προσωπικού. Η Τουρκία λειτουργεί μια γραμμή παραγωγής επιθετικών ελικοπτέρων (ATAK2), αναπτύσσει ένα έργο άρματος μάχης (ALTAY) και έχει πειραματιστεί με την παραγωγή πολυάριθμων μη επανδρωμένων οχημάτων εδάφους, ναυτικού και αεροσκαφών και με το σχεδιασμό και την κατασκευή ενός αεροσκάφους πέμπτης γενιάς, KAN, του οποίου η λειτουργικότητα παραμένει ωστόσο αμφισβητήσιμη. Η ιδέα πίσω από τη φρενίτιδα των εξοπλισμών της Τουρκίας είναι να επιτραπεί στις Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις να βελτιώσουν την κινητικότητα και τη διεισδυσιμότητα τους σε εχθρικά εδάφη και να μειώσουν το εμπόδιο των μεγάλων αποστάσεων στον πόλεμο, αυξάνοντας δραστικά το εύρος των δυνατοτήτων κρούσης [μακρινές αποστάσεις] και μειώνοντας την ιχνηλασιμότητα τους και την ορατότητά τους. [iii]

Η διπλωματική διπροσωπία και η συνεχής «ακροβασία» της Τουρκίας αντανakλώνται στη μεταχείριση «ζεστό και κρύο» που τυγχάνει από τους δυτικούς συμμάχους της σχετικά με τις προμήθειες στρατιωτικής τεχνολογίας και εξοπλισμού. Αφενός, έχουν επιβληθεί κυρώσεις από τις Ηνωμένες Πολιτείες στην αμυντική βιομηχανία της Τουρκίας για την αγορά του ρωσικού πυραυλικού συστήματος S-300, ενώ η Τουρκία έχει επίσης αποβληθεί από το πρόγραμμα μάχης F-35. Πιο πρόσφατα, οι ΗΠΑ αναβάθμισαν τα μέτρα αντιποίνων τους που στοχεύουν τουρκικές εταιρείες προμηθειών για την παροχή υλικών, υπηρεσιών και τεχνολογικής υποστήριξης στον πυρηνικό και αμυντικό τομέα της Ρωσίας και του Ιράν. [iv] Επιπλέον, η τουρκική στρατιωτική βιομηχανία εξακολουθεί να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από ξένη τεχνολογία και μηχανικά εξαρτήματα, που συνήθως εισάγονται από την Αυστρία, τον Καναδά, τη Γερμανία και τη Νότια Κορέα, καθιστώντας την τουρκική στρατιωτική βιομηχανία ευάλωτη σε αλλαγές πολιτικής που αποφασίζονται από μεγάλους προμηθευτές. Ωστόσο, παρά τις κυρώσεις των ΗΠΑ και τις επικρίσεις της ΕΕ, οι ΗΠΑ ενέκριναν [στις 20 Ιανουαρίου 2024] μια σημαντική συμφωνία 23 δισεκατομμυρίων δολαρίων που περιλαμβάνει την πώληση 40 νέων μαχητικών αεροσκαφών F-16 και τον εκσυγχρονισμό 79 υφιστάμενων αεροσκαφών στον στόλο της Τουρκίας ούτως ώστε να την βοηθήσει να συμβαδίσει με τα πρότυπα της συμμαχίας. [v] Παράλληλα, η Τουρκία αναμένει την παράδοση έξι υποβρυχίων Type 214 από τη Γερμανία, και διατηρεί σχέσεις με την ισπανική αμυντική βιομηχανία.

Τουρκικό στρατιωτικό αποτύπωμα

Την τελευταία δεκαετία, η Τουρκία έχει επεκτείνει σημαντικά το στρατιωτικό της αποτύπωμα στη Μέση Ανατολή και την Αφρική, μετατοπίζοντας από την εστίαση στην εσωτερική ασφάλεια στην επέκταση της εξωτερικής της στρατιωτικής παρουσίας. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις της Τουρκίας στη Συρία, η υποστήριξη στη Μουσουλμανική Αδελφότητα και τη Χαμάς, οι στρατιωτικές παρεμβάσεις στη Λιβύη και το Ιράκ και η δημιουργία στρατιωτικών βάσεων στο Κατάρ και τη Σομαλία, είναι ενδείξεις της επιθυμίας της να αναβαθμίσει τον γεωστρατηγικό της ρόλο διευρύνοντας τη στρατιωτική της εμβέλεια. Η στρατιωτική επέκταση της Τουρκίας είναι σύμφωνη με το γεωπολιτικό πνεύμα της νέας εξωτερικής της πολιτικής, και η Άγκυρα κατανοεί πολύ καλά ότι ο αγώνας για επιρροή και περιφερειακή ηγεμονία κρέμεται από τον έλεγχο πέντε κρίσιμων γεωπολιτικών σημείων, συγκεκριμένα: του στενού του Ορμούζ στην περιοχή του Κόλπου, της Ερυθράς Θάλασσας, της διώρυγας

του Σουέζ, του Μπαμπ ελ-Μαντέμπ, του Κόλπου του Άντεν, του διάδρομου Καύκασου-Κασπίας και της Ανατολικής Μεσογείου.

Συρία

Η Τουρκία έχει πραγματοποιήσει μια σειρά μεγάλης κλίμακας στρατιωτικές επιχειρήσεις πέρα από τα σύνορα με τη Συρία [Ασπίδα του Ευφράτη (2016), Κλάδος Ελιάς (2018) και Πηγή Ειρήνης (2019)]. Αυτές οι επιχειρήσεις αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο τουρκικό αποτύπωμα σε ένα αραβικό κράτος από την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το 1918. Η Τουρκία δικαιολόγησε τις στρατιωτικές της επιχειρήσεις στη Συρία ως απαραίτητη απάντηση ασφαλείας κατά των διασυνοριακών εισβολών των Κούρδων πολιτοφυλακών [PKK και YPG] και κατά των απειλών του ISIS. Για να το πράξει, ωστόσο, η Τουρκία έχει προσλάβει, εκπαιδεύσει και εξοπλίσει ομάδες Σύριων Σαλαφιστών-τζιχαντιστών, Τουρκμενών μαχητών και πολιτοφυλακών της Μουσουλμανικής Αδελφότητας [SNA] με καθήκον να αναλάβουν το μεγαλύτερο μέρος των χερσαίων επιχειρήσεων στο βόρειο τμήμα της Συρίας. [vi] Η χρήση παραστρατιωτικών πληρεξούσιων επέτρεψε στην Τουρκία να εκτοπίσει τις εξαντλημένες τοπικές κουρδικές πολιτοφυλακές [YPG] από τις βορειοδυτικές περιοχές της Συρίας και να δημιουργήσει μια «νεκρά ζώνη» που εκτείνεται σε βάθος 30 χιλιομέτρων στη βόρεια επικράτεια της Συρίας. Αυτό αποσκοπεί να αποκρούσει τις κουρδικές δυνάμεις από το να επιχειρούν κοντά στην επικράτειά και να αποτρέψουν το σχηματισμό μιας συνεχόμενης περιοχής που ελέγχεται από τους Κούρδους, υπό τον φόβο ότι θα μπορούσε να ενθάρρυνε τον κουρδικό αυτονομισμό εντός της Τουρκίας. Μαζί με το SNA, η Τουρκία κινητοποίησε την αεροπορία της, το μηχανοκίνητο πεζικό και τις μονάδες καταδρομών σε μάχες υψηλής έντασης και ειδικές επιχειρήσεις κατά των Κούρδων πολιτοφυλακών και του ISIS.

Προς το παρόν, η Τουρκία έχει περίπου 10.000 στρατιώτες που στρατοπεδεύουν μαζί με τις συμμαχικές της πολιτοφυλακές σε πολλές βασικές περιοχές στη βόρεια Συρία, όπως το Αφρίν, το Τζαραμπούλους, το αλ Μπαμπ, το Τελ Αμπιάντ και το Ρας αλ-Αϊν, ενώ εξακολουθεί να διατηρεί παρατηρητήρια στην Ιντλίμπ. [vii] Οι περιοχές που ελέγχονται από τη

“... Τουρκία έχει περίπου 10.000 στρατιώτες που στρατοπεδεύουν μαζί με τις συμμαχικές της πολιτοφυλακές σε πολλές βασικές περιοχές στη βόρεια Συρία ...”

Ρωσία γύρω από τις περιοχές Κομπάνι και Μάνμπιτζ, καθώς και οι ελεγχόμενες από τις ΗΠΑ και την Ρωσία βορειοανατολικές συνοριακές περιοχές, παραμένουν εκτός του στρατιωτικού ελέγχου της Τουρκίας, εμποδίζοντας έτσι τις υποστηριζόμενες από την Τουρκία πολιτοφυλακές να εισέλθουν σε όλα τα συριακά σύνορα. Ωστόσο, οι προειδοποιήσεις από τις ΗΠΑ, τη Ρωσία και το Ιράν έχουν περιορίσει μέχρι στιγμής τη φιλοδοξία της Τουρκίας να καταλάβει όλα τα σύνορα της Συρίας και του Ιράκ. Παρά το γεγονός ότι δεν είναι σε θέση να ασκήσει πλήρη έλεγχο στα σύνορα της Συρίας, έχει καταφέρει ωστόσο να αποκτήσει ισχυρό έρεισμα στα βόρεια εδάφη της Συρίας ιδρύοντας ένα προτεκτοράτο υπό την τουρκική διοικητική και στρατιωτική επίβλεψη. [viii] Ενδεικτικά, το στρατηγικό σχέδιο της Τουρκίας για την επανεγκατάσταση Σύριων προσφύγων σε κουρδικές κατοικημένες περιοχές υπό τουρκικό έλεγχο, έχει προκαλέσει μόνο πρόσθετες ανησυχίες για την παρέμβαση της Τουρκίας και τη χειραγώγηση της ανθρωπιστικής κρίσης.

Λιβύη

Η δεύτερη φάση του εμφυλίου πολέμου στη Λιβύη (2019–2021) πρόσφερε στον Ερντογάν την ευκαιρία να επεκτείνει την επιρροή του στη Βόρεια Αφρική και να προωθήσει την ατζέντα του «Mavi Vatan» δημιουργώντας μια πολύτιμη πλατφόρμα στην είσοδο της Ανατολικής Μεσογείου. Στη Λιβύη, η Τουρκία έχει υποστηρίξει την καταρρέουσα Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας (GNA), με αρχηγό τον Al-Saraj, με στρατιωτικούς συμβούλους, UAV και βαρύ οπλοστάσιο, που διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην ανατροπή της σύγκρουσης κατά του Λιβυκού Εθνικού Στρατού. (LNA). Το σύνολο των χερσαίων μαχών στη Λιβύη ανατέθηκε και πάλι στους Σύριους μισθοφόρους, τους υποστηριζόμενους στρατιώτες της Τουρκίας. Σε αντάλλαγμα για τη διατήρηση της διοίκησης της GNA από την Τουρκία, η Τρίπολη συμφώνησε να επιτρέψει στην Τουρκία να εκμεταλλευτεί τους τεράστιους ενεργειακούς πόρους της Λιβύης και παραχώρησε στρατιωτική και ναυτική πρόσβαση στην Τουρκία στη νότια Μεσόγειο. Η Τουρκία έχει δημιουργήσει δύο βασικές στρατιωτικές βάσεις στη Λιβύη, μία στην Al-Watiya (Αεροπορική Βάση) εξοπλισμένη με πυραύλους HİSAR τουρκικής κατασκευής και μια άλλη στη Misrata (Ναυτική Βάση). Αυτή η ενίσχυση των δεσμών εξάρτησης θα επέτρεπε στην Άγκυρα να υπογράψει ένα εξωφρενικά προκλητικό και παράνομο «μνημόνιο» ΑΟΖ με την κυβέρνηση της Τρίπολης που στη συνέχεια καταγγέλθηκε ως «άκυρο» από την ΕΕ και τη διεθνή κοινότητα.

Ιράκ

Η Τουρκία διατηρεί σημαντική στρατιωτική παρουσία στο βόρειο Ιράκ (Περιοχή Κουρδιστάν), που δικαιολογείται από την ασφάλεια των συνόρων της και την προστασία της εθνικής της ασφάλειας από διασυνοριακές επιθέσεις του ΡΚΚ (Κουρδιστάν Εργατικό Κόμμα). Στην πραγματικότητα, η Τουρκία έχει μακρά ιστορία στρατιωτικών επιχειρήσεων εντός του ιρακινού εδάφους που χρονολογείται από τη δεκαετία του 1990. Δύο μόνιμες τουρκικές βάσεις στο Βόρειο Ιράκ, στη Μπασίκα κοντά στη Μοσούλη και το Ντοχούκ, και πολυάριθμες μικρότερες θέσεις μελλοντικής επιχείρησης με εκτιμώμενη μόνιμη ανάπτυξη από 5.000 έως 10.000, ιδρύθηκαν το 2018 μέσω άτυπων συμφωνιών μεταξύ της Τουρκίας και της Περιφερειακής Κυβέρνησης του Κουρδιστάν (KRG), παρά την απόρριψη και τη περιστασιακή αντίρρηση από τη Βαγδάτη. [ix] [x]

Κατάρ

Πολύ πέρα από το άμεσο περιβάλλον της, η Τουρκία διατηρεί μια μεγάλη στρατιωτική βάση στο Κατάρ, η οποία χρησιμεύει ως στρατηγική τοποθεσία για τις επιχειρήσεις και τις εκπαιδευτικές της αποστολές στην περιοχή. Η τουρκική στρατιωτική βάση Khalid bin Walid [Στρατιωτική Διοίκηση] ιδρύθηκε μετά από συμφωνία στρατιωτικής συνεργασίας με το Κατάρ που υπογράφηκε το 2014. Η στρατιωτική εγκατάσταση της Τουρκίας έχει σημειώσει σημαντική επέκταση από τότε, φιλοξενώντας περίπου 3.000 Τούρκους στρατιώτες και αξιωματικούς.

 Σε αντάλλαγμα, το Κατάρ παρείχε στην Τουρκία μια στρατηγική πλατφόρμα στην περιοχή του Κόλπου κοντά στα στενά του Ορμούζ και προσφέρει στην Τουρκία πολύτιμα χρηματοοικονομικά δάνεια για να στηρίξει την οικονομία της.”

Η βάση εξυπηρετεί πολλαπλούς σκοπούς, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης στρατιωτικού προσωπικού του Κατάρ και της διεξαγωγής κοινών

στρατιωτικών ασκήσεων. Η στρατιωτική βάση είναι εξοπλισμένη με τεθωρακισμένα οχήματα και APC, πυροβολικό, ελικόπτερα, συστήματα διοίκησης και ελέγχου, μηχανικές μονάδες και UAV. Σε αντίθεση με άλλα μεγάλα αραβικά κράτη, όπως η Αίγυπτος, τα ΗΑΕ και η Σαουδική Αραβία, τόσο το Κατάρ όσο και η Τουρκία έχουν εκφράσει την υποστήριξή τους στους Αδελφούς Μουσουλμάνους και τη Χαμάς, ενώ το Κατάρ διατηρεί καλές σχέσεις με το θεοκρατικό σιιτικό καθεστώς στο Ιράν.

Ο Ερντογάν αναγνώρισε τη ρήξη μεταξύ του Κατάρ και των μοναρχιών του Κόλπου ως ευκαιρία για να εμβαθύνει την παρουσία του στην περιοχή του Κόλπου και, ως εκ τούτου, το Κατάρ καλωσόρισε την ενισχυμένη στρατιωτική εγκατάσταση της Τουρκίας ως πρόσθετο στρώμα ασφαλείας έναντι των απειλών που στρέφονται κατά του μικρού σείχηδου [βλ., για παράδειγμα, η κρίση του 2017 με τη Σαουδική Αραβία και τα ΗΑΕ]. Σε αντάλλαγμα, το Κατάρ παρείχε στην Τουρκία μια στρατηγική πλατφόρμα στην περιοχή του Κόλπου κοντά στα στενά του Ορμούζ και προσφέρει στην Τουρκία πολύτιμα χρηματοοικονομικά δάνεια για να στηρίξει την οικονομία της.

Σομαλία

Η Σομαλία αποτελεί κεντρικό σημείο εστίασης για τα υπερπόντια στρατιωτικά σχέδια της Τουρκίας. Η Τουρκία επιχειρεί κοντά στο Μογκαντίσου, τη μεγαλύτερη υπερπόντια στρατιωτική της βάση, την TURKSOM, και έχει εκπαιδεύσει ένα σημαντικό τμήμα του Εθνικού Στρατού της Σομαλίας. Η TURKSOM ιδρύθηκε το 2017 με επίκεντρο τη δημιουργία ενός επαγγελματικού Εθνικού Στρατού της Σομαλίας (SNA) για την καταπολέμηση απειλών όπως η Al-Shabaab. Η υποστήριξη της Τουρκίας περιλαμβάνει τη δημιουργία των σομαλικών ειδικών δυνάμεων, την παροχή υλικοτεχνικής υποστήριξης και την υποστήριξη της ναυτικής και αεροπορικής ανάπτυξης της χώρας με εξοπλισμό για την προστασία των χωρικών υδάτων της Σομαλίας από την πειρατεία και την παράνομη αλιεία. Η στρατιωτική βάση της Τουρκίας στη Σομαλία και η ευρύτερη εμπλοκή της στην αμυντική υποδομή της χώρας υπογραμμίζουν την επιθυμία της Άγκυρας να αποκτήσει στρατηγικό ρόλο στο Κέρασ της Αφρικής, μια περιοχή τεράστιας στρατηγικής σημασίας λόγω της γειτνιάσής της με κρίσιμα θαλάσσια σημεία στην Ερυθρά Θάλασσα και στον Κόλπο του Άντεν.

Σουδάν και Υεμένη

Η Τουρκία υπέγραψε πολλαπλές συμφωνίες με τον ισλαμιστή δικτάτορα του Σουδάν, Omar al-Bashir, σχετικά με την ανάπτυξη της υποδομής του Σουδάν, όπως η κατασκευή ενός νέου διεθνούς αεροδρομίου στο Χαρτούμ. Ωστόσο, τα σχέδια της Τουρκίας κατέρρευσαν το 2019 όταν ο δικτάτορας του Σουδάν ανατράπηκε με στρατιωτικό πραξικόπημα. Πιο συγκεκριμένα, τα σχέδια της Τουρκίας για στρατιωτική παρουσία στο Σουδάν επικεντρώνονται γύρω από την αξιοποίηση του νησιού Σουακίν, μιας σημαντικής ιστορικής και στρατηγικής τοποθεσίας στην Ερυθρά Θάλασσα. Το 2017, η Τουρκία και το Σουδάν υπέγραψαν συμφωνία που επέτρεπε στην Τουρκία να μισθώσει το νησί Σουακίν για 99 χρόνια. Η συμφωνία περιελάμβανε την ανακατασκευή των υποδομών του νησιού, συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης ενός λιμανιού που μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο για πολιτικούς όσο και για στρατιωτικούς σκοπούς. Το λιμάνι στο νησί Σουακίν αναμενόταν να χρησιμεύσει ως ναυτική βάση για την Τουρκία, κάτι που θα επέτρεπε στην Τουρκία να αποκτήσει στρατιωτική εγγύτητα στην Ερυθρά Θάλασσα. Η τοποθεσία του νησιού Suakin στην Τζέντα και η διαδρομή προς τη Μέκκα θα καταστήσει την Τουρκία σημαντικό ρυθμιστή της κυκλοφορίας προσκυνημάτων από την Αφρική προς την Ιερή Πόλη. Ωστόσο, τα τουρκικά εγχειρήματα έχουν εγείρει ανησυχίες μεταξύ άλλων περιφερειακών δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένης της Αιγύπτου, της Σαουδικής Αραβίας και των ΗΑΕ, που βλέπουν τις προσπάθειες της Τουρκίας να διεισδύσει στην περιοχή της Ερυθράς Θάλασσας με καχυποψία, καθώς είναι επιφυλακτικές για τις ηγεμονικές φιλοδοξίες της Τουρκίας. Η προσπάθεια της Τουρκίας να θέσει στρατιωτική βάση στην Υεμένη και στο Αρχιπέλαγος Σοκότρα, με το να συντάσσεται με την ανατρεπόμενη σουνιτική κυβέρνηση της Υεμένης μετά το υποστηριζόμενο από το Ιράν πραξικόπημα σιιτικών Χούθι το 2014, απέτυχε. Αν και σύμφωνα με το «κύριο σχέδιο» της Τουρκίας να επεκτείνει την επιρροή της στο Κέρας της Αφρικής και την επιρροή του έργου στο θαλάσσιο σημείο του Μπαμπ ελ-Μαντέμπ, οι προσπάθειες της Τουρκίας ματαιώθηκαν από τον γενικότερο ανταγωνισμό μεταξύ της Σαουδικής Αραβίας και των πληρεξούσιων του Ιράν στη χώρα. Η προσπάθεια της Τουρκίας να επεκταθεί πέρα από τις δυνατότητες της πρακτικά απορρίφθηκε στην αρχή πριν πάρει κάποιο ουσιαστικό σχήμα, ενώ η καθολική έλλειψη εξωτερικής έγκρισης έχει πραγματικά εκθέσει τους ρεαλιστικούς περιορισμούς που περιορίζουν τις οραματικές προσδοκίες της Τουρκίας. Οι λιγότερο καρποφόρες εμπλοκές της Τουρκίας στο Σουδάν και την Υεμένη είναι διδακτική των ρεαλιστικών περιορισμών και της αξιοπιστίας των μεγαλεπήβολων γεωπολιτικών φιλοδοξιών της Άγκυρας.

Βαλκάνια και Καύκασος

Οι τουρκικές στρατιωτικές αναπτύξεις στα Βαλκάνια και τον Καύκασο περιλαμβάνουν κοινές αποστολές διατήρησης της ασφάλειας και διμερείς συνεργασίες. Μετά από αμυντική συμφωνία [1998] με την Αλβανία, η Τουρκία έλαβε άδεια ανακατασκευής και χρήσης της Ναυτικής Βάσης Pashaliman απέναντι από το Στενό του Οτράντο για ελλιμενισμό πλοίων, υποβρυχίων και για τη διεξαγωγή κοινών στρατιωτικών ασκήσεων. Ωστόσο, η Αλβανία έχει

“ Η εμβάθυνση των σχέσεων μεταξύ του Αζερμπαϊτζάν και της Τουρκίας έχει προκαλέσει αντιδράσεις στο Ιράν”

προσφέρει τη βάση Πασχαλιμάν στο ΝΑΤΟ ως μέρος των προσπαθειών της να ενισχύσει τη στρατηγική της αξία εντός της συμμαχίας. Ωστόσο, οι σχέσεις με την Αλβανία παραμένουν ιδιαίτερα ισχυρές. Η Τουρκία διατηρεί επίσης ισχυρή σχέση με το Αζερμπαϊτζάν, αξιοποιώντας την κοινή γλωσσική και ιστορική κληρονομιά της. Οι δύο χώρες υπέγραψαν αμοιβαία αμυντική συμφωνία το 2010 και κατά τη διάρκεια της κρίσης του Ναγκόρνο Καραμπάχ του 2020, η

Τουρκία υποστήριξε την προσπάθεια του Αζερμπαϊτζάν να ανακαταλάβει τα εδάφη που κατείχαν οι Αρμένιοι εξοπλίζοντας τον αζερικό στρατό με UAV Bayraktar TB2 και άλλο στρατιωτικό εξοπλισμό. [xi] Από το 2021–2024, μετά τη συμφωνία κατάπαυσης του πυρός με τη μεσολάβηση της Ρωσίας, η Τουρκία απέστειλε μικρό αριθμό παρατηρητών ειρήνης υπό το Κοινό Κέντρο Παρακολούθησης Τουρκίας-Ρωσίας, επιφορτισμένο με την επίβλεψη της εκχειρίας του 2021 μεταξύ Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν. Η εμβάθυνση των σχέσεων μεταξύ του Αζερμπαϊτζάν και της Τουρκίας έχει προκαλέσει αντιδράσεις στο Ιράν, ιδιαίτερα για την πιθανότητα κατασκευής ενός άμεσου διαδρόμου μέσω του αρμενικού εδάφους που συνδέει τον θύλακα του Αζερμπαϊτζάν Νακσιβάν με το ηπειρωτικό Αζερμπαϊτζάν, παρακάμπτοντας το Ιράν. Μια τέτοια προοπτική θα αφήσει ουσιαστικά το Ιράν εξαρτημένο από την καλή θέληση της Άγκυρας και του Μπακού για την ασφάλεια των βόρειων συνόρων του και για την πρόσβαση σε οδούς διαμετακόμισης προς τη Ρωσία. [xii] Ωστόσο, για να πραγματοποιηθεί κάτι τέτοιο, θα απαιτούσε πρώτα τη συναίνεση της Αρμενίας και της Ρωσίας να παραδώσουν μια μεγάλη λωρίδα γης στον τουρκικό και αζερικό έλεγχο, και δεδομένου του κινήτρου της Τεχεράνης να περιορίσει την περαιτέρω διείσδυση της Τουρκίας στην Κασπία

[συμπεριλαμβανομένης της απελευθέρωσης της καθεστώς θεωρήσεων με το Αζερμπαϊτζάν], θα περιμέναμε από το Ιράν να αντιταχθεί σε οποιαδήποτε τέτοια προσπάθεια.

Τέλος, οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις επιχειρούν σε δύο ειρηνευτικές αποστολές εξουσιοδοτημένες από τον ΟΗΕ, συγκεκριμένα, την αποστολή KFOR υπό την ηγεσία του NATO στο Κοσσυφοπέδιο και την υπό την ηγεσία της ΕΕ Επιχείρηση EUROFOR Althea στη Βοσνία με μερικές εκατοντάδες στρατιώτες.

Στρατηγικές επιπτώσεις της στρατιωτικής επέκτασης της Τουρκίας

Η στρατιωτική επέκταση της Τουρκίας έχει αλλάξει δραστικά τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτή στην παγκόσμια σκηνή. Αν μη τι άλλο, ο Ερντογάν αξίζει τα εύσημα που μετέφρασε τη φυσική γεωπολιτική σημασία της Τουρκίας σε κρίσιμη πολιτική δύναμη. Ωστόσο, οι φιλόδοξες στρατιωτικές προσπάθειες της Τουρκίας ενέχουν σημαντικούς στρατηγικούς κινδύνους που θα μπορούσαν να επηρεάσουν τη στρατιωτική της αποτελεσματικότητα, την πολιτική σταθερότητα, την οικονομία και τις διπλωματικές της σχέσεις. Οι εξωτερικές στρατιωτικές παρεμβάσεις και οι αμυντικές συνεργασίες της Άγκυρας στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική έχουν τείνει τις σχέσεις με άλλα μεγάλα περιφερειακά κράτη και έχουν προκαλέσει συχνή κριτική από την Ουάσιγκτον και άλλες μεγάλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες [ειδικά για τη Συρία και τη Λιβύη]. Το αποτέλεσμα της οριενταλιστικής μεθοδικότητας του Ερντογάν αποτέλεσε αντικείμενο συζήτησης και σκεπτικισμού. Οι μεσολαβητικές πρωτοβουλίες της Τουρκίας με το Ιράν, τη Ρωσία-Ουκρανία και το Ισραήλ-Παλαιστίνη έχουν αποτύχει δραματικά. Η στρατιωτική παρουσία της Τουρκίας στη Συρία και το Ιράκ βασίζεται στην ανοχή των ΗΠΑ και της Ρωσίας, ενώ οι σχέσεις με τους συμμάχους του NATO, όπως οι ΗΠΑ, η Γερμανία και η Γαλλία, συντηρούνται μόνο από τον κυνικό ωφελιμισμό και την υπερβολική απροθυμία [ή φόβο] της Δύσης να κινδυνεύσει να ρίξει την Τουρκία στην αγκαλιά της Ρωσίας. Αυτό επιτρέπει στον Πρόεδρο Ερντογάν να εκτελέσει ένα νέο είδος «πολυδεσμευμένης» πολιτικής, κατάλληλο για μια περιφερειακή δύναμη. Ωστόσο, ο Ερντογάν γνωρίζει πολύ καλά πότε και πώς να χειραγωγήσει τη

“ Αυτό επιτρέπει στον Πρόεδρο Ερντογάν να εκτελέσει ένα νέο είδος «πολυδεσμευμένης» πολιτικής, κατάλληλο για μια περιφερειακή δύναμη.”

διεθνή νομιμότητα [Συρία, Λιβύη, Ιράκ], αναμιγνύοντας φιλοδυτικούς στόχους με εγωιστικά και μη εγκεκριμένα στρατιωτικά και πολιτικά εγχειρήματα. Ομολογουμένως, οι περιφερειακοί περιορισμοί και οι περιορισμοί των μεγάλων δυνάμεων έχουν περιορίσει την επέκταση της Τουρκίας σε έναν κόσμο που κυριαρχείται από πολύ μεγαλύτερους ή πιο ουσιαστικούς ηγεμονικούς αγώνες μεταξύ των ΗΠΑ, της Ρωσίας, της Κίνας, της Ινδίας, του Πακιστάν και των μεγάλων ευρωπαϊκών κρατών. Επιπλέον, παρά τη δυναμική ανάπτυξη της Τουρκίας σε αρκετούς μεταποιητικούς τομείς, η εξάντληση των πόρων παραμένει ένας σημαντικός παράγοντας κινδύνου για τις στρατιωτικές δεσμεύσεις της χώρας. Η οικονομία της Τουρκίας υποφέρει εδώ και καιρό από τεράστιες πληθωριστικές πιέσεις, διαδοχικές υποτιμήσεις νομισμάτων, χαμηλούς μισθούς και φτώχεια, ενώ τα δάνεια έκτακτης ανάγκης τείνουν να εξαντλούνται γρήγορα. Επιδιώκοντας να τονώσει την ταλαιπωρημένη οικονομία της και να βελτιώσει τις σχέσεις με τη Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, η Τουρκία υπέγραψε συμφωνία 50 δισεκατομμυρίων δολαρίων με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, καθιστώντας τα Εμιράτα σημαντικό ενδιαφερόμενο μέρος στους ζωτικούς τραπεζικούς και ενεργειακούς τομείς. [xiii] Εξάλλου, τα δάνεια και οι επενδύσεις του Κατάρ εισρέουν σταθερά στην τουρκική οικονομία. Μέσα σε όλα αυτά, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε ότι το πολιτικό ιστορικό της Τουρκίας είναι άφθονο με πολυάριθμες συνωμοσίες, πραξικοπήματα και παρεμβάσεις υπό την ηγεσία του στρατού στις εσωτερικές πολιτικές υποθέσεις της χώρας, ενώ η ικανότητα άσκησης αξιόπιστης πολιτικής εποπτείας επί των στρατιωτικών υποθέσεων ήταν πάντα ένα αμφιλεγόμενο θέμα. Η συνεχιζόμενη στρατιωτική συσσώρευση, με τα ελλείμματα και τις οπισθοδρομήσεις της, μπορεί να είναι μια επιλογή για να βοηθήσει την Τουρκία να διεκδικήσει μια πιο πλεονεκτική παγκόσμια θέση και έχει αποδώσει σε πολλούς τομείς. Ωστόσο, η τάση της Τουρκίας για «βαθιά κρατική πολιτική», συμπεριλαμβανομένων των διαδοχικών πολιτικών διώξεων, και η συνεχής διπλωματική «ακροβασία» της έχουν βοηθήσει μόνο στην αύξηση του ελλείμματος εμπιστοσύνης με ανησυχία για τις πραγματικές αξίες και δεσμεύσεις της Άγκυρας.

* Η μετάφραση από το αρχικό αγγλικό κείμενο έγινε την ομάδα του Ινστιτούτου.

Endotes

[i] For more details about Turkey's foreign policy vision, see: Kali Robinson, Turkey's Growing Foreign Policy Ambitions, Council of Foreign Relations: <https://www.cfr.org/background/turkeys-growing-foreign-policy-ambitions>; Aaron Stein, Turkey's New Foreign Policy: Davutoglu, the AKP and the Pursuit of Regional Order (Routledge 2015); Muhittin Ataman, (2023). The Century of Türkiye: A New Foreign Policy Vision for Building the Türkiye Axis, Insight Turkey, Volume 25, Number

3:<https://www.insightturkey.com/articles/the-century-of-turkiye-a-new-foreign-policy-vision-for-building-the-turkiye-axis>; Yavuz M. Hakan, *The Neo-Ottoman Foreign Policy of the AKP, Nostalgia for the Empire: The Politics of Neo-Ottomanism* (Oxford Academia, New York, 2020). Yavuz, M. Hakan. The motives behind the AKP's foreign policy: neo-Ottomanism and strategic autonomy. *Turkish Studies*, 23(5), 2022, 659–680.

[ii] International Institute for Strategic Studies (15 February 2023). *The Military Balance 2023*, pp. 141–144: <https://www.iiss.org/publications/the-military-balance/the-military-balance-2023>; SIPRI Fact Sheet – Trends in World Military Expenditure, 2023, Stockholm International Peace Research Institute: https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-04/2404_fs_milex_2023.pdf

[iii] Sıtkı Egeli, Serhat Güvenç Çağlar Kurç, & Arda Mevlütoğlu. *From Client to Competitor: The Rise of Türkiye's Defence Industry*, International Institute for Strategic Studies, Research Papers, May 1, 2024: <https://www.iiss.org/en/research-paper/2024/05/from-client-to-competitor-the-rise-of-turkeyes-defense-industry/>; Rebecca Luccas and Stuart Dee, *Crowning Achievement? Kaan and the Turkish Defense Industry*, *War on the Rocks: National Security for Insiders*, May 13 2023: <https://warontherocks.com/2024/05/crowning-achievement-kaan-and-turkeys-defense-industrial-achievements/>; <https://www.twz.com/turkeys-first-domestically-produced-frigate-has-entered-service>

[iv] US sanctions UAE, Turkish, and Chinese entities aiding Russian 'war machine', *Le Monde* November 2, 2023: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2023/11/02/us-sanctions-uae-turkish-and-chinese-entities-aiding-russian-war-machine_6222982_4.html; Hamdi Firat BuyukUS Sanctions Turkish Companies Accused of Helping Iran, *Balkan Insight*, March 21, 2024: <https://balkaninsight.com/2024/03/21/us-sanctions-turkish-companies-accused-of-helping-iran/>

[v] U.S. Clears Sale of F-16 Jet Fighters to Turkey, *The Wall Street Journal*, Jan. 26, 2024: <https://www.wsj.com/politics/national-security/f-16-sale-to-turkey-clears-congressional-hurdle-604f9204>

[vi] Estimates of the number of fighters vary between 20.000 - 35.000 trained and equipped individuals, formerly members of the FSA, who later joined the ranks of the SNA. Turkey-sponsored proxies include the Salafi and MB militia NLF, and the Salafi-jihadi HTS, whose members had previously joined the ranks of al-Qaeda's branch in Syria [Jabhat al-Nusra Ahls al -Sham]

[vii] Intended to monitor ceasefires and prevent a large-scale offensive by Syrian government forces, <https://english.aawsat.com/home/article/4137231/t%C3%BCrkiye-establishes-presence-syria-10000-soldiers-dozens-military-bases>

[viii] Turkish civilian officials, such as governors, have been appointed to oversee the area. Turkey also funds education and health services, supports the region's economy, and has trained a new police force. Some locals describe these developments as "turkification" of the region.

[ix] Salim Çevik, *Turkey's Military Operations in Syria and Iraq*, *Stiftung Wissenschaft und Politik SWP Comment 2022/C 37*, May 30, 2022: <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2022C37/>

[x] Yousif Ismael *Turkey's Growing Military Presence in the Kurdish Region of Iraq*, *Washington Institute for Near East Policy*, *Fikra Forum*, May 18, 2022: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/turkeys-growing-military-presence-kurdish-region-iraq>

[xi] Cavid Veliyev *Azerbaijan-Türkiye Military Relations in the Shadow of the Negotiations with Armenia*, *Insights on Turkish Affairs*, Vol. 7, No. 4, July - Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies, August 20, 2023: <https://dayan.org/content/azerbaijan-turkiye-military-relations-shadow-negotiations-armenia>

[xii] Kian Sharifi, *Iran Fears Loss of Clout in the Caucasus*, *Radio Free Europe*, March 18, 2024, <https://www.rferl.org/a/iran-fears-loss-influence-caucasus/32867388.html>

Arash Aalaei, *Iran's Pressure on Azerbaijan: Two Birds with One Stone*. *Washington Institute for Near East Policy - Fikra Forum*, April 21, 2023: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/iran-pressure-azerbaijan-two-birds-one-stone>

[xiii] UAE companies sign deals worth over \$50 billion with Turkey, *Gulf News*, July 19: 2023. <https://gulfnews.com/business/uae-companies-sign-deals-worth-over-50-billion-with-turkey-1.1689784958071>